

MI. : ژيو *jive* (farsça) [1];

ژورنال *jurnal*, (fransızca) [1].

78. — Türkçede ج *c* sesi, daha alışılmış bir ses olduğu için, bu gibi kelimelerdeki *j* ler, *c* okunup yazılır : جيو *cioa*, ژورنال *curnal*.

79 — 2° Ünük (mizmar) lü süreksiz ses (Le son occlusif glottal) veya همزه *hemze* = [2] ki, alamanların *Absatz* ıdır.

Söylenişi: Esasen hava gırtlaktan çıkarılmadan evel ses telleri, onun kurtulup geçmesine engel olmak istiyormuş gibi yaklaştırılarak, bir an için küçükdiğin kapatılmasıyla husule gelir (ki, tıkanıklık = süreksizlik = occlusion, buradandır). Sonra havanın ceahdiyle ses telleri ayrılınca, bir küçük patlayış "explosion", olur ki, arapçanın *hemze* (= çimdik, dürtük) dediği budur. Fransızca bu sesi tanımaz. Bununla beraber, bu dilde birisinin

[1,1] Müellifin verdiği «*jive*, *Jurnal*» misalleri, yerinde değildir, sanırız; çünkü bunlar lehçemizde hep «*c*» ile söylenir; «*jive*» telâffuzu da lehçemizde art sınıftan vokallerle «*cioa*»dır. Aslında da farsça olmasından ziyade türkçe olması muhtemel görünüyor; belki farsça, bunu birçok emsali gibi türkçeden almış olabilir: Türk lehçesinde baştaki vokalden evel şimdi belirsiz, fakat menşede belirli olması muhtemel bir hemze var ki bu, lehçeden lehçeye, veya aynı lehçe içinde (bir taraftan *c, ç, s, ş* «*j*», *z* dişlileriyle; bir taraftan da, *h, y* konsonlarıyla) değişim yapmıştır (yoksa bunların çok eski örnek unsurları olmaları düşünülemez):

ses manasındaki müşterek bir kök ('ır), şu mastar köklerinde böyle görünüyor : 'ır) *la -*; *h. ır) la -*; *y. ır) la -*; *s. ır) la -*; *z. ır) la -*; *c. ır) la - mak*, vs.

Şu halde (*aceleci*, *çâlâk*) manasında olarak ses değişimlerine uğramış olan *jive*, (farsçada *jeve* ve arapçalaşmış *zeybak*) kelimesi, *c) ive* = (*ive. k*) den doğmuş olabilir; netekim (tezlenen, tez yürüyen, aslî manasından, canlı ve oynak manasındaki) *c)ivelek* sözü de, bir (*iv-mek*=tez yürümek) kökünden görünüyor — Burada meselâ «*japon*, *müjde*, *jandarma*» gibi misaller daha uygun olurdu. A.U.E

[2] Arapçada bu sert hemze (•) nin, bir başka türüsü de (ع) dır; netekim (•) ye *betrâ* «kuyruğu kesik, güdük» ع denilmesi de bunların mahiyet itibariyle olduğu gibi, şekil itibariyle de birbirine yakın olmasındandır.

Dilimizde her ikisi de yumuşak hemze (ğ) ayarındadır. Hattâ sukûn halinde ve bazan iki vokal arasında hareket halindeki arapça (ع ع) de bu hükümdedir. Bu itibarla hepsi hemen (ğ) hükmünde oldukları için, bunlar (ğ) ile de kaydedilebilirdi.

Mücerret kelime sonunda (•) (ع) ve bu ayardaki (ع) lar (ğ) ile kaydedilmeli ki, bu olmadığı takdirde sonu vokalli kalan kelime, bazı insıraf hallerinde şiveye uymayan bir (*y*) ile söylenmekten kurtulsun.

Bunun (mel'un, neş'e, mün'im) vs. gibi iki vokal ararasında bulunmayanlarıdır ki, hemen de sert hemze gibi söylenip okunur; ve bu itibarla sert hemze yerinde olan kesme, işaretine de, ğ ile gösterildiği zaman lüzum kalmaz.

Öz türkçe kelimelerdeki sert hemze sesi ise, evvelce de söylediğimiz gibi «*ce'*, *bö'*, *ö'*» gibi sesleme işinlerine munhasırdır. A.U.E.

yanından ayrılmak üzere ayağa kalkılırken teklifsizce söylenen *ah* (= 'a) nidası, buna kıyas edilebilir. "Sert veya zorlu saldırışlı diller = langues à attaque dure ou forte", dedikleri bazı lisanlar, kelime başlarındaki vokallerden evel böyle sert bir hemze getirirler (bilhassa alamancada hal böyledir ki, bu dilin sert ve aksak tavrı bundandır).

Bu hemze, kelime başındaki vokallerden evel ' şekliyle gösterildiği gibi, kelime içinde ve sonunda ekseriya « (, , ,) » kürsüleri üzerinde * şekliyle görünür [1] (muk. § 105). Fakat türkçede bu hemzeler ancak bir konsondan evel, ve bazan kelime sonlarında seylenir:

Ml. تأسيس * *te'sis*;

جزء * *cüz (ü)*².

Türkçedeki arapça kelimelerde bulunan (ع) lar da, bazan böyle söylenir [2] (muk.) § 94).

[1] Söyleniş kıymeti (*) hemzede olup, kürsülerinin bu yolda hiç değeri yoktur. Yalnız hemzeden evel üstün vokal olduğu zaman kürsüsü (ا), ötrü vokal olduğu zaman kürsüsü (و), esre vokal olduğu zaman da kürsüsü (ى = , ,) dir. A.U.E.

[2] Bizce bu ve buna muadil olanlar, kelime içinde teşdidin ilk haddinde kendileri sükûnlu iken (*tese''ül*), veya kelime içinde sükûnlu bir konsondan sonra ve bir vokalden evvel bulunurken (*nesl'e*) bir çok hallerde sert hemze olarak söylenir; mükerrer (=teşditli) olduğu zaman ise, daima söylenir: تَسَال *tese''ül*, تَسَام *teşe''üm* vs.

Hattâ bunun art sınıftan hecelerde karşılığı gibi olan (ع) da, türkçemizde aynı vaziyette böyledir: تَم *tena''um*, فَمَال *fa''âl*, vs.

Bunlar diğer bir çok hallerde (ğ), yani yumuşak hemze değerinde ve rolündedir. (ilk olmıyan ön ve art hecelerde) مَوَان *ma'āvin* (= muğavin); مَلَمَل *te'emmāl* (= teğemmül); سَاعِي *sa'i* (= sâğî); مَال *me'āl* (= megal) vs. olup, türkçe *bağa*, *olduğum*, *bildiğin* kelimelerindeki ğ ler gibidir.

Sükûnlu hallerinde ise, bunların hepsi kendilerinden evelki vokali uzatır (öz türkçe kelimelerdeki ğ gibi):

mağ (ع) lüm, iğ (ع) län, meğ (*) mur, müğ (*) min, vs.

Arapçanın (ع) ları da, bu vaziyette aynı hükme uyar: mağ (ع) rip, iğ (ع) birar ve burada misal olarak verilen تَسَال = *te'sis*, جَزُء *cüzü'* gibi. A.U.E.

80. TÜRKÇE KONSONLAR LEVHASI. [1]

KONSONLAR.	DUDAKLILAR.		DİŞLİLER.		BOĞAZLILAR.		GİRTLAKLILAR.
	ÇİFT DUDAKLILAR.	DUDAKLI-DİŞLİLER.	ASIL DİŞLİLER.	DAMAKLAŞIK DİŞLİLER.	DAMAK-ÖNLÖLER.	DAMAK-ARTLILAR.	
SÖREKSİZLER. { Boğuk. Çınlak.	p (پ) b (ب)	t (ت, ط) d (د, ط)	ç (چ) c (ج)	k (ك) g (ك)	k (ق) ğ (غ)	
SÖREKLİLER. { Boğuk. Çınlak.	f (ف) v(و)=غ, گ bazan.	s (س, ص) z (ز)	ş (ش) [j (ژ)]	h (خ) ğ = (غ)	h (ه)
ÖNLEKLER. { Yarı - vokal. Titrek. Genizli. m (م) r (ر) n (ن, ك)	y (ی, ك)	DAMAKÖNÜ. l (ل)	DAMAKARDI. r (ر)	

SESLER

Hem ön sınıftan, hem art sınıftan kelimelerde. Yalnız [2] ön sınıftan kelimelerde.

Yalnız art sınıftan kelimelerde [3].

Yabancı kelimelerin kullanışıyle alfabeye giren *j* konsonu bir tarafa bırakılırsa, yukarıki levha yalnız öz türkçe konsonlarla onların yazılışlarını vermektedir.

Arap sesleri ve onların harflerinden daha ileride (§ 86 ve aşağısı) bahsedilecektir.

Bu cedvelde düz *l* ve çukur *l* leri boğazlılardan saymamalı.

[1] Bu levhadaki konsonların tamam olması için yalnız İstanbul ağzında değil, Türkiye lehçelerindeki boğazlı genizli *đ* ' ' *đ* nin (*nğ* ile), sert söylenen *ç* nin (*h* ile) kerreler içinde gösterilmesi uygun olurdu.

Bir de (*k, ğ, ı, ğ*) ların yeleşimsiz (non mouillé) sesleri, lehçelerimizde söylenmekte olduğu gibi, İstanbul lehçesindeki yabancidan gelme kelimelerde de kullanılmakta olduğu için, böylelerine de yine kerreler içinde, meselâ (*k, ğ*) gibi şekillerle yer vermek lâzımdı: *Şevki, zeuk - Vasington, terğib, vs.*

Bundan başka, gramerce muhatapı gaipten ayırt etmek için (*n*) lerin birini (*n̄*) ile göstermek lüzumu var olduğuna göre, muhatap (*n̄*) sini alelade (*n*) yanında ikinci bir çeşidi olarak göstermek iyi olurdu.

Bir de İstanbul halk dilinde de ret ve inkâr nidası olarak söylenen sert hemzeli ('*a*' *a* = '*r*' *r*) gibi kelimeler, ve (*ce*' , *bö*' , *ö*') gibi nidalar olduğuna göre, az olmakla beraber bu sert hemzeyi de cedveldeki yerine koymak icap ederdi.

En sonra halk dilinde bir ret ve inkâr nidası olarak (*t+s*) dişlilerinin bir tek ses kümesi halinde ve kendilerinden sonra (*e, ö, ı*) vokallerinden biri içmam edilerek kullanıldığına göre, bu mürekkep dişli yi de, biricik olmakla beraber, unutmamak lâzımdı.

Bu cetvele vokaller girmemiş olmakla beraber, vokaller bahsinde, sükûnlu (*ğ*) lerin üst yanlarındaki kısa vokalın sekiz çeşidiyle vücade getirdiği uzun vokalleri dahi sarahatle göstermek iyi olurdu. A.U.E.

[2] Meselâ, türkçe kelimelerde kendilerinden evel (*y*) bulunan art hecelerde (*l*), hecesine rağmen ön sınıftan gibi söylendiği için, (yalnız) sözü yerine (ekseriya) demek daha uygundu. A.U.E.

[3] «Ön ve art sınıftan kelimelerde» tarifi yerine biz «hecelerde» suretiyle tarifini daha uygun buluyoruz. Meselâ *limon, kâfi, nigâr* gibi, biri ön biri art heceli kelimelere toptan (ön sınıf, art sınıf) tabiri uygun gelmeyecek: öz türkçe *elma, şişman, vs.* kelimelelerinde de böyledir.

Bir de şuna dikkat edilmeli ki, bu cetvelde (*đ, đ*) lerin yalnız ön sınıf, *ı, ğ* ların da, yalnız art sınıf kelimelerde (hecelerde) kullanıldığı söylenmekte ise de, şimdiki imlâmıza göre (*k, g*) ler ve ayrıca (*ğ*) ler, hem ön hem art sınıf hecelerde kullanılmaktadır; düz ve çukur (*l l'*) ler de yalnız (*l*) şekliyle gösterildiğine göre bu da öyledir. A.U.E.

II. BAŞLAMA (initiale) VE SONLAMA (finale) KONSONLARA DAİR MÜŞAHEDELER.

A. BAŞLAMA KONSONLAR.

81. — Öz türkçe kelimelerin başlama konsonları :

Nadir olarak bir *çınlak sūrekli* olur ;

Hiçbir zaman *ğ* ve *ğ* olmaz ;

Pek nadir olarak ta bir ünlek (sonant) olur. Bu nevi konsonlar içinde gerek kaypak (liquide) lardan *r* ve *l* ye, gerek boğazlı genizli *nğ* ye öz türkçe kelime başlarında ilk konson olarak hiç rastlanmaz ; *m* ve *n* de bu mevkiide nadirdir. (Hiç değilse osmanlı lehçesinde bir genizli konsonla başlayan bir tek fiil yoktur).

Süreksiz konsonlar içinde boğazlı küçük diili *ğ* de, kelime başlarında nadir bulunur.

İHTAR. 1. — Sesleme isimler bu kaidenin dışında kalır.

İHTAR. 2. — Kaypakların *r* ve *l* den birisiyle başlayan yabancı kelimelerde ise, halk dili umumiyetle, bunlardan evel (yüksekler sınıfından) bir takma (prothétique) vokal getirmeye müracaat eder.

MI. : لازم * (āzim yerine i) (āzim) ;

رُب * rub' yerine a) rub ;

رَم yerine u) ram ;

رُوس rus yerine u) ras (veya moskof).

82. Boğuk ve çınlak başlama konsonlar. — Süreksiz dişliler, kelime başlarında ekseriya çınlak (d) söylenişiyle boğuk (t) söylenişi arasında [1] kararsızdır : طاش taş ve daş, تات tat ve dat.

Bu yoldaki değişişlerde görülen kararsızlıkla beraber, şu gibi temayüller kaydedilebilir : (Bu hususta Viguiet'nin ilgilendiren müşahedesi [s. 54] kayde değer : «başlama t, bir vokalden. veya yumuşak bir konsondan sonra? d söylenişini alabilir».)

1° Osmanlı türkçesindeki başlama bir d veya bir g, öteki türk dillerinde bir t veya k nın karşılığı olur :

Demir	temir ;
dur-mak	tur-mak ;
dür-lü	tür-lüg ;
dağ	tağ ;
düğ'eli	tügel-i (muk. § 349, ihtar) ;
gümüş	kümüş ;
gün	kün ;
g'öz	köz ;
g'eyik	keyik, vs.

2° Bununla beraber şimdiki osmanlı türkçesi, ihtimalki Anadolu lehçelerindeki söylenişinin tesiriyle, bu başlama konsonu boğuklaştırmağa meylediyor :

tür-lü (klâsik imlâsı درلو) ;

titre-mek (دترمك) ;

tik-en (ديكن), dik-mek fiilinden ;

tilki (eski imlâsı دلکو).

[1] İstanbul ve taşra lehçelerinde. A.U.E.

Yabancıdan ödünçleme kelimelerde de böyledir :

دستگاه ** *destg'ah*, söylenişi *tezg'ah* ;
دانه ** *dâne*, söylenişi *tâne*.

Bu hadise boğazlılarda daha nadir olur [Bununla beraber muk, §310, ihtar 1].

Başka misaller : *g'endi* > *kendi* (§ 310, ihtar 1) ;

galebe-lik > *kalaba-lık* ; *guruş*, eskiden *groş* > *karuş* (muk. lehlice «*grosz*», alamanca «*grosschen*», fransızca «*gros*», aşağı lâtince «*grossus*») ; *guşümpäre* > *ka'ampara* ; *gayri* > *kağrı* (§ 465) ; *gal'ata* > *ka'ata*. Yine muk. § 93, *sonunda* ve 99 *sonunda*.

Dudaklılardan *b* ve *p*, kelime başlamalarında daha iyi ayırt edilmiştir. Bununla beraber ufak miktarda bir takım kelimeler içinde çift (double) söylenişliler bulunup gösterilebilir :

بوزار *buñar*, veya پینار *piñar* ;
باصدیرمه *bastırma*, veya پاصدیرمه *pastırma*.

paşa kelimesi de *baş a'a* dan gelir (muk. § 1156). [1]

Yabancı dillerden alınma kelimelerdeki dudaklı başlamalar bazan boğuklaştırılır.

بازار *pazar*, بازار ** *bazār* ;
برلانت *pir'lanta*, برلانت *bril{ante* (italyanca).
پوت *pat*, بت ** *büt* ;
پوزراز *poyraz* βορέας (şimdiki yunancada, βορέας' tan = Şimal' rüzgârı).

Damakönlü *ç* ve *c* konsonları, *p* ve *b* den daha çok açık olarak ayırt edilmiştir.

IHTAR.—Türkçede yabancı dillerden ödünçleme bazı isimlerin ıslıklı başlamaları çınlaklaştırıldığı malumdur. Bu ise, türkçede *z* ile başlayan kelime olmadığına göre, ilk bakışta epey şaşırtıcı görülebilir [2] (muk. § 49).

81 inci bendin ilk iki fıkrasında görülen kaideler, bahis mevzuu *y* olmadığına, ve orada *d*, *g* ve *p* konsonlarına başlama olarak hiç raslanmadığına göre, Orhon kitabeleri diline de tatbik edilebilir. Şu halde Osmanlı türkçesinde bu üç konsonna kelime başlarında görünüşünü (muk. § 82) nisbeten sonralık bir vakıa olarak saymak icap eder.

Bir başka genizliyi havı olan kelime başlarında *b* nin kalmış olmasına gelince bu, Osmanlı türkçesinde adı geçen kitabeler kadar eskimsek (archaïque) tir. Öteki türk dillerinde bu gibi hallerde umumiyetle *m* görülür : *bin* - X *min* - ; *beñ* X *meñ* ; *biñ* X *miñ* ; *buñda* X *mañda* ; *boynaz* X *maynaz*.

Yine muk. Osmanlı türkçesinde *pamuk* [3] (yunanca) X çağt. ماموغ *mamuğ* (Abuşka, 381) ; *bancuk* [4] çağt. مومجوق *muncuk*.

[1] Bu kelimenin bu asıldan oluşu, bize şüpheli görünüyor : muk. başak = sakında müstakil olan ; başka (*k*) = müstakil : Bundan başka = bundan müstakil (olarak) ; ykl. D.L.T. I. 366, başgan = kavmin reisi (+ büyük balık). Şu halde «beşe» suretinde de görülen kelime, bu köklere bağlı olarak, başa (= başak, başka, başkak = müstakil) ve paşa = müstakil ve belli başlı memur demektir. A.U.E.

[2] Sonralık bir hadise de olsa, öz türkçe kelimelerin baş harflerinde *s* X *z* değişimiyle *z* görülür : *zır* *zop* = *ısır* *sop* = hararetili, kızgın soy (= azgın deli) ; zıvana (= sıgana. (*k*) = içine bir şey sıgacak boşluk) ; akıl zıvanası = akıl sıganağı = aklı içine alan şey, akıl muhiti, vs. A.U.E.

[3] Eski imlâsı پنوق *panbuk*, farsça پنبه *penbe*, den. D.L.T. I. 246. vs. : kebez. A.U.E.

[4] *boncuk* olmalı ; lehçelerde (ufak o, ufak bu) manasında «oncuk buncuk» denilir. A.U.E.

Osmanlı türkçesi, Orhon kitabeleri (thomsen) nde *mān* (men) olan zamirini de *ben* suretinde muhafaza etmiştir; fakat hiç değilse yabancı dillerden alınma kelimelerdeki başlama *b* yi genizleştirmek temayüllerinden büsbütün kurtulmamıştır: (farsça) *behāne* > (halk osm. türkçesi) *mahana*; (farsça) *benefşe* > *menekşe*.

83. Az miktarda türkçe kelimelerin başlama harfleri, kendilerinden evvel bir *h* ile veya *h* siz söylenebilir: *h)arın*, *h)apaz*, *h)üngür*, *h)örgüc* (bunların manaları için lügatlere bak.). Bu hadise Osmanlı türkçesine mahsus değildir. (Bak. PAVET DE COURTELLE, *D.T. oriental* «şark türkçesi kamusu».un daki şu kelimelere: اورکوتک-هورکوتک *h)aravul*; اورکوتک-هورکوتک *h)ur-mak*; اول-هول *h)ol*.)

Türkçede vokalle başlayan ödünçleme kelimelerde o konsondan evvel bazan *h* konsonu getirilir. آبریز ** *ābriz* yerine *h)auraz*; آونك ** *āveng* yerine *h)eveng* انبار ** *enbār* yerine *h)ambar*; (belki yunanca αὐλῆ dan [1]) اولی * *avlı* yerine *h=h)avl*; البيت ، البتة *elbet*, *elbette* yerine *h)elbette*; muk. azerce حلبت *h)elbet*; ايجي *ep-eyi-ce* yerine *h)ep-eyi-ce* [2]

Aynıyle, bazı kelimelerin başlarındaki *ı* veya *i* vokalleri de, kendilerinden evvel başlama bir *y* konsonuyla veya *y* siz söylenebilir:

y)it-mek; [3]
y)igit; [3]
y)ıraç.

يیلان *yıl'an* kelimesi ایلان *il'an* suretinde de yazılırdı. ییلدیرم *yıl'dırım* kelimesi şark türkçesindeki ایلدیرم *il'dırım* kelimesine muadildir. Yine (fazla olarak bir vokal değişimini de havi olan) şu muadil kelimeleri muk.: osm. türkçesinde *ağaç*, şark türkçesinde *y)ıgac*; *ağla-*, *y)ığla-*.

B. SONLAMA KONSONLAR.

84. — Türkçede sonlama konsonların söylenişi, umumiyetle boğuklaştırılmıştır. Birçok dillerde müşterek olan bu temayüle. bizce, türkçede ancak imlânın muhafazakâr tesiri engel olmuş görünüyor [4].

يگیت *yigît* veya *giit* (muk. § 83);
 آچ *ağaç* veya *aāç*.

Süreksiz boğazlılar (ك *k*, ق *q*), çok heceli kelimelerin sonlarında daima boğuktur. Çınlak (ك *g* ve ق *g*) konsonlarına kelime sonlarında hiçbir zaman raslanmaz.

Çok heceli kelime sonlarında bir tek (ك *g*, ق *g*) misali göstermiyen şimdiki (Arap harfli A.U.E) imlâ ile söyleniş, burada birbirine uygundur.

Kendilerine katılacak lâhikanın başlama vokali evvelindeki durumlarında sonlama boğuk konsonların, uğradıkları muameleden daha ileride (§ 176 ve aşağısı) bahsedilecektir.

[1] Öz türkçenin her lehçesinde *avıl* (avul) kelimesi dururken, bunu yunancadan diye düşünmek uzaktır. (bak. çgt. αλ=hatîre, avlı) A.U.E.

[2] Yabancıdan alınma misaller arasında bu öz türkçe kelimenin yeri yoktur. A.U.E

[3,3] Bu kelimelerin *yitmek* ve *iğit* çeşitlerini lehçemizde işitmedik. A.U.E

[4] Bizce ise, bu imlâ muhafazakârlığının bütün Arap harfli türk lehçelerinde ısrarla devamı, an'ane ve göreneği bozmamak endişesinden değil, türkçenin bünye zarureti dolayısıyla syledir.

85. *Fiil köklerinin sonlama konsonları.* — Bir fiil kökü, (p, t, ç, k, k, s) boğuk konsonlarından biriyle, veya bir sürekli ya bir ünlek olmak üzere (z, ğ, v, m, n, r, l, l', b, y) çınlak konsonlarından biriyle sonlanabilir.

Hiçbir fiil kökünün son konsonu (b, d, c, ğ, g) gibi süreksiz bir çınlak olamaz. Yalnız, esasen az kullanılan olan şu üç fiil, bu kaidenin müstesnalarını teşkil eder:

كفر *kaç-mak* (kacakla-mak);

كعد *ked-mek* (kedikle-mek);

كعد *yed-mek* (kendi ardınca çekip sürmek).

Türkçede gerek isim ve gerek fiil tabanlarının sonunda :

b, p - t, d - c, ç - s, z - k (ک), ğ (غ) - k (ك), g (ك) guruplarından her birindeki ilk boğuk konsonlar, sükûnlu (durgun) hallerinde ekseriya yanlarındaki karşılıkları gibi çınlak söylenir; fakat hareketli (tepreşik: yani bunlara katılan ekim başlama harfi vokal olduğu, veya kendinden sonra gelen kelimenin başlama harfi vokal olduğu zaman) bu guruplardaki konsonlardan kimi boğuk, kimi çınlak vaziyette olur.

A. Öz Türkçe kelimelerde.

	Sükûnlu halinde.	Hareketli halinde.
(b):	<i>kalb</i> (= p) . . <i>görüb</i> (= p).	<i>kalb-i, in.. görüb-en</i> (= görmüş olarak. <i>alab-an</i> = almış olarak: (eski lehçelerde.)
(p):	<i>çap</i> . . <i>küp</i> .	<i>çap-ı, in . . küp-ü, küpün.</i>
(d):	<i>ad</i> (=t) . . <i>çivid</i> (=t). <i>gid</i> (=t) . . <i>ed</i> (=t)..	<i>ad-ı, in . . civid-i, in.</i> <i>gid-er, ince . . ed-ecek, ed-iyor, vs.</i> (bu gibi fiiller J.D. nin saydığı «yed-, g'id-» ten ibaret değildir; bizim saydıklarımızdan başka da var.)
(t):	<i>ot</i> . . <i>çaput</i> .	<i>ot-u, un . . çaput-u, a.</i>
(c):	<i>uc</i> (= ç) . . <i>güc</i> (ç).	<i>uc-u, a . . güc - endi</i> (kendine güç göründü, gücüne gitti, darıldı).
(ç):	<i>üç</i> . . <i>iç</i> .	<i>üç-ü, ün . . iç-er</i> (= içine alır).
(z):	<i>yüzsüz</i> (= s) . . <i>domuz</i> (= s). <i>içmez</i> (=s), <i>olmaz</i> (=s). (çğt. fiillerde hep (s) iledir: (almas, imäs); şimdiki imlâmız bunları da fonetik esasa göre ötekiler gibi (s) ile yazmalı idi).	<i>yüzsüz-ü, ün . . domouz-u, un.</i> <i>su içmez-e</i> (süt ver); <i>olura olmaz-</i> <i>bakmaz</i> (s).
(s):	<i>pas</i> . . <i>göğüs</i>	<i>pas-ı, in . . göğs-ü, üm.</i>

BAHİS III.

ARAPÇADAN ALINMIŞ KELİMELERİN SÖYLENİŞİ.

86. Arap harfli Türk yazısında arapça kelimelerin harfleri, aynıyle öz türkçe kelimelerin harfleri gibi olduğundan, türkçede bunlar kendi imlâlarını muhafaza etmekle beraber, söylenişleri his edilir deracede değişmiş bulunuyor. Esasen türkçenin fonetik sistemi, arapçanın fonetik sisteminden pek farklıdır.

Bir taraftan türk, hecelerini daha önleme söyler, yani onun söyleyişi daha az boğazlıdır. [1] Diğer taraftan türkçe, arapçanın ne tumturaklı (emphatique), ne de dışaralı (interdentale) konsonlarını tanımaz.

Arapça kelimelerin türk söyleyişinde uğradığı değişiklikler, şöyle hulâsa edilebilir:

87. *Vokaller.* — Kısa vokaller damaklaştırılır (Bir art vokal yerine bir ön vokal söylenir).

Klasik arapçanın kısa *ä* si e olur. [2]

[1] Bununla beraber, Şark tarafına yaklaşıldıkça boğazlılığın artarak barizleştiği gözden uzak tutulmamalı. J.D.

[2] Bu halk arapçasında da ekseriyetle böyledir. J.D.

	Sükunlu halinde,	Hareketli halinde,	
(non moullé) y) leşmesiz	ğ (ġ):	çoğ (= k) . . durağ (= k). ağ (= k) . . olduğ (= k). (eski Osmanlı imlâsında mücerretleri (â) ile yazılırdı). tok . . merak.	çoğ-u, unuz; durağ-ı, ımız; ağ-ar, arı; olduğ-um.
	k (k):	çık . . kork.	tok-un; merak-ım; çık-ar, ınız; kork-up, unca;
(moullé) y) leşmeli	g (ġ):	gög (= k) . . çiçeğ (= k); beg (= y) . . ekmeğ (= k); deg (= y) . . deng (= k) . . aheng (= k);	gög (= y) ün . . çiçeğ (= y)-i e, beg (= y)-in, i . . ekmeğ (= ğ, ve-ya y)-i, in; deg (= y) er, ince deng-i; aheng-e.

B. Yabancı kelimelerde :

(non moullé) y) leşmesiz	ğ (ġ):	(Kalın hecelerde) franğ (= k); Lüksemburğ (= k).	franğ-ın, ı . . Lüksemburğ - a, an;
	(â):	(İnce hecelerde) mürğ (= ğ); miting (= k)	mürğ-ü (dil) . . miting-e;
	k (k):	(Kalın hecelerde) fark; Irak; ahlâk.	fark-ı, ın . . Irak-a, ın; ahlâk-a, ın;
(moullé) y) leşmeli	k (k):	(İnce hecelerde) zevk . . tahkik	zevk-i, in . . tahkik-i, e;
		(Kalın ve ince hecelerde) hâk; istimlâk. memlûk; temlik.	hâk-inde . . istimlâk-i, e; memlûk-ün . . temlik-e.

MI. : سک* *sek'ene* «oturanlar» *sâkânât*ün yerine).

Bununla beraber, bir vokale komşu olarak (ح, خ, ص, ض, ط, ظ, ع, ع, ق) gibi tımturaklı, boğazlı veya gırtlaklı konsonlardan biri bulunursa, vokal türkçede *a* söylenir.

MI. : حرف* *harf*.

زarf* *zarf*.

88. Klâsik arapçanın kısa *u* su, (ص, ض, ط, ظ) gibi bir tımturaklıya: (سلح *su(h)*), veya (ق) gibi bir boğazlı: (فارق* *faruq*) ya komşu olduğu zamanlar dışında *ü* söylenir:

MI. : جرم* *cürm*.

Bu (u)-ü sesi yerine, *a, ö* vokallerinin bulunduğu bir miktar müstesna vardır:

- نقطه* *nokta* u yerine ;
 لقمه* *lokma* u yerine ;
 صحبت* *sohbet* u yerine ; (veya *söhbət*? J. D.);
 عمر* *Ömer* u yerine ;
 عثمان* *Osman* u yerine ;
 سفر* *şofra* u yerine ;
 صوف* *sof* u yerine ;
 تحف* *tohaf* u yerine ; (تخفة* *tuḫfe*'nin cem'i);
 عذر* *öz(ü)r* u yerine ;
 تهمت* *töhma* ü yerine ;

Kaldı ki, fi'l tabanlarının içinde veya ucundaki ekseriya müteaddi manalı (ت) ler, hareket hallerinde değişmemek, veya (d) ile değişmek gibi her iki vaziyete de müsaittir: *yaratlan*; *yaradlan*; *yaratlılı* dı = *yaradlılı* dı; *işitlen*, *işitilir* = *işidlen*, *işidilir*, vs.

J. Deny alfabe cetvelinde ve izahlarında *y* leşmesiz (ك, غ) seslerine dair kâfi malûmat vermediği gibi, gerek bunların ve gerek öz türkçe kelimelerin sükûn ve hareket hallerinde değişen ve değişmeyenleri için de etraflı bir fikir edinilemiyor.

Tek ve çok hecelilerde bilhassa boğazlılarda hareket halinde değişen ve değişmeyenler var; asılları *y* leşmeli veya *y* leşmesiz (ك, غ) li olanlar var.

Türk dili bünyesindeki ve bu bünyeye göre imlâsındaki fonetik zaruretlerin, ekser Avrûpa dillerinde aynen bulunup bulunmadığı ayrıca tetkika değer bir meseledir. Bunu, Arap imlâsındaki bazı sesçe muadil konson bolluğuna mukabil, türk dilinde bazı konsonların ve vokallerin yokluğu ve var olan vokallerin imlâda kâh yazılıp kâh yazılmaması meselesiyle karıştırmamalı. Bizce, Arap harfli alfabelerde bu konsonların çok değişik vaziyetlerine göre, onlar için şimdiki alfabemizde olduğu üzere sükûnlu halleri kabul edilecek yerde, ekseriyetle hareket halleri kabul edilerek bunun hep böyle devam ettirilmesi, türkçenin fonetik bünyesini imlâyâ tatbik yolunda bu eiheti tercih için haklı sebepler görülmüş olmasındandır. Kâğırlı Mahmud'ta Araplara kolaylık olsun diye ekseriya kendilerinden sonra (ت) bulunan (د) leri, (ت) ile yazdığı halde, kitabında her fırsat düştükçe bunların her zaman hareket hallerinde söylendikleri gibi yazılmaları daha isabetli olduğunu kaydetmektedir. Bak, D.L.T, C, II, s. 29. Şu halde mesclâ sükûnlu گ, غ, گ, گ halinden (ك, ق, k, گ değil, çünkü bu bir imlâ galatıdır.) hareket haline geçerken گ (ve bazan g, v) olmaları umumî bir kaide değildir. (Bakınız yukarıki misallere). A.U.E.

- شهرت * *şöhret* ü yerine ;
 مهلت * *möhlet* ü yerine ; (veya *mühlet*);
 حکم * *hök(ü)m* ü yerine ; (veya *hük[ü]m*) A.U.E.)

IHTAR. — *neubet, teube* yerine *nöbet, töube* (töbe? J. D.) denir.

89. Vokallerden *i*, kendi söylenişi üzere kalır. Bununla beraber, bazı müstesna hallerde, boğazlı seslerin komşuluğu yüzünden art vokal *i* gibi söylenir.

- خرقة * *hırqa*;
 فرقة * *fırka*.

Bu hadise ancak halk ağzı kullanımına geçmiş olan kelimelerde vaki olup, esasında, böyle ödünçleme kelimelere vokaller ahenginin tabikından ileri gelir (muk. § 138).

90. Uzun vokaller (= *med harfleri*), pürüzsüzce söylenir (muk. § 117). [1]

91. *Konsonlar*. — Bütün vokallerden evelki *k* (ك), ve bütün art vokallerden evelki *i* (ي), damaklaşık olup, bir yeleşme (mouillure) ile *k* (muk. § 51) ve *i*, suretlerinde söylenir. (muk. italyanca «me (gli) o» ve rusça «он (ишп)»). Bunun aksine *i* *y* harfi *e* den evel yeleşmesiz (sans mouillure) düz *i* olarak söylenir: *fażilet*.

- Мl. : کامل * *kāmīl* (= *kyāmīl, kiāmīl*);
 افلاس * *iflās*.

Bununla beraber, halk diline geçmiş bir arapça kelime olduğu zaman, müstesna hallerde yanlama titreşim (vibrant lateral) konsonun türkçe (çukur) *l* gibi söylendiği de olur:
 اصل * *aşıl* (aşıl yerine); اقل * *'aqlı'* (aqlı yerine).

Arapçanın الله *al'l'ah* kelimesi, araplarca da iki çukur *l* ile söylenir.

92. Arapçanın boğazlıları boğazlılıkları azaltılmış olarak söylenir.

[1] Bu her vakit böyle değildir: son *kapalı* hecesinde *ā, ū, ī* uzun vokallerinden biri bulunan Arap, Fars kelimelerinin:

a. Çok heceli mücerret hallerinde bu uzun vokaller türkçede daima kısalır:
 şarū(ā)p, cevva(ā)l; tabū(ū)t, vūcū(ū)d; iğbirā (a)r, perhī(ī)z, nāhī(ī)d.

b. Bu kelimelere başı konsonlu bir ek katıldığı vakit te böyledir:

kitā(ā)p. sız, iflā(ā)s. tan; mepğū(ū)s. tur, meçbū(ū)r. sun; edi(ī)p. ler, delī(ī)l-
 dir, vs. (fakat kapalı heceden sonra başı vokalli ek: mecbūr-um; açık heceden sonra başı konsonlu ek: edā. sı vs.)

c. Türkçede has isim olarak kullanılan Arap, Fars kelimelerinin son açık hecesi sonundaki yalnız *ī* vokali kısalır:

Şevkī(ī); Şevkī(ī). den, yī;

Niyāzī(ī); Niyāzī(ī). den, nin, ye, vs.

Halk dilinde son açık hecesinin nihayeti *ā* olan bazı has isimlerin bu *ā* ları da kısalır: Mustafā (ā). yı, dan, vs.

Şu halde, bu uzun vokallerin arapçada olduğu gibi pürüzsüz olarak söylenişi, ancak bu saydığımız vaziyetlerin dışında mümkündür. A.U.E.

Bu dildeki ق* q, boğaz dibinden değil de, türkçenin k (=fransızca k) sı gibi söylenir (§ 58).

ح* h sesi, esas itibariyle, türk lehçesinin x si gibi ise de, buna İstanbul ağzında boğuk bir ح h değeri verilir (§ 68).

ح* h da böyle söylenir ki bu, Arap söyleyişinde gırtlakın sırf bir büzgünlüğüyledir.

Bunun neticesi olarak ح* ve ح* (h) harfleri, aynı söylenişte olup, bunlar da bazan ا gibi söylenirler (ki bu söyleniş, bilhassa halk ağzından sık sık duyulur.)

Ml. : خفيف* *xafif* > *hafif* > (halk : *hafif*);

حكيم* *hakim* «akıllı, ālim» + هكيم *hekim*.

Türkçede ا h, arapçanın ki gibi söylenir.

93. — Arapçanın غ ğ sesi pek yumuşamış olup, bazan türkçenin ğ (§ 62) si, bazan ğ (§ 59) si gibi söylenir. [1]

Ml. : مغلوب* *mağlūb*; مباله* *mubālağa*;

غازى* *gāzi*.

Münferit bazı hallerde [2] k söylenir:

كغيب* *kayb etmek*;

كغرابيه* *kurābiye*. - muk, § 93, sonunda.

94. — Arapçanın ع* ayın denilen sesi, pek bambaşka (deve haykırışına benzetirler) ve bir avrupalı boğazı için pek zor söylenişlidir. Bu da arapçanın ح h sesi gibi, gırtlak büzgünlüğüyle, fakat ses tellerinin de beraberce tepsinmeleriyle (vibrations) olur. Türkçede belli belirsiz söylenir [3]: Kelime başlamalarında hiç söylenmez (ki bu sebeple böy-
lelerini bu durumlarında transkripsiyona almıyoruz).

[1] Gerek غ g, gerek ع , türkçemizde yumuşak hemze (= ğ) ve ع mahiyetinde olarak, onların uyduğu hükümlere uyar:

a. Sükûnlu halinde kelime içinde ve sonunda kendinden evelki kısa vokali uzatır, onunla uzun vokal teşkil eder:

ماغ (ع) *lup*, مبلاغ (ع) *iğ* (ع) *lân*, ماغ (ع) *lūm*, ماغ (ع) *cize*.

Kendinden evelki uzun vokalden sonra kelime nihayetinde yalnız şekilce vardır: *iblā* (ğ), *tebliğ*.

b. (ع) türkçede olduğu gibi, 1: kelime başında (*garb*, *gā'ib*) 2: kelime içinde ekseriya yumuşak harflerden ve ıslıklılardan sonra (*mül. gā, id. gām. mer. gūb, is. gā, iş. gāl vs.*), söylenir. (ع) kelime başında yalnız şekilce vardır: '*ilim*, '*irfan*, vs; kelime içinde konsonlardan sonra sert bir hemze gibidir: (*it'ām mes'adet, mün'im, em'ā,*) vs.

c. İki vokal arasında (ع, ع), türkçenin (ğ) si gibidir: *mubaleğ*(ع) *a, mağ* (ع) *āmele* A.U.E

[2] Başlama harfi olarak, A.U.E.

[3] Belirli ve tam boğazdan söylemeğe «ayını çatlatmak» tabirini kullanırız. A.U.E

Bu harf kelime içlerinde bir konsondan evel bulunduğu zaman, gerek -³ sureksiz sesine veya *hemze* (§ 79) ye benzer bir söyleniş kesmesiyle, ve gerek § 62 de bahsettiğimiz ve ˆ. işaretiyle gösterdiğimiz gibi olarak (hemen hemen komşu vokalin sadece uzamasına muadil olmak üzere) duyulur duyulmaz bir boğazlılık haliyle eda edilir.

MI. : عالم* 'ālim;

تعليم* ta'lim;

معارف* mu'ārefe (= ğ : muğārefe A.U.E.)

فصال fe'cāl (= ğ : fe'ğāl. A.U.E.) [1]

[1] Bütün bu saydığımız (آ, ح, خ, غ, ع) Arap boğazlıları, türkçemizde kendi seslerimize göre bir mahiyet almış olduktan, sertliklerini yumuşattıktan başka, art vokalli hecesinin icaplarından ayrılarak hecesini şekline rağmen, ön vokalli hece mahiyetine koyar; adeta *inceltici* konsonlar rolünü oynar.

Arapçadan alınmış umumiyetle sükûnlu çift konsonlu, tek heceli kelimeler, türk ağzında iki heceli kelimeler halinde söylenmek zaruretinde olduğu zaman, bunu iki sükûnlu arasına hecenin ahengine göre esre ve veya ötrü nev'inden, sığınık bir vokal getirmekle yapar:

şükr = şük(ü)r;

nakl = ak(i)l vs.

a. Ancak bu gibi tek hecelerde bu konsonlardan yalnız *biri* (başta ortada, veya sonda olsun) varsa, hecenin kalın (art) olmasına rağmen, bu sığınık (intercalaire) vokal, ince esre veya ötrü olur:

ق : قبر* kabr = kab (i) r;

ح : نحو* nahv = nah (i) v;

خ : خوف* havf = hav (i) f;

ع : عفو* 'afv = 'af (i) v;

غ : غسل* ğusl = ğus (ü) l.

b. Bu harfleri (başta, ortada, sonda olsun) havi hecelerden sonra katılan başı konsonlu veya vokalli türkçe ekler, evvelki kalın (art vokalli) hecelere rağmen, aynı konsonların tesiriyle hep ince vokallilerden olur:

ق kabr. in; vakt. i, vakit. ler, şadâkat. i;

ح nahv. in; nah (i) v. ce; meclâhat. i; semâhat. in;

خ havf. im, hav (i) f. ler;

ع 'afv. intzi; 'af (i) v. den; sâ'at. ler, iniz;

غ ğusl. ü, ğus (ü) l. den; feşâğat-iniz, vs.

Alt yanındaki türkçe eklerde nâzım bir rol oynayan bu şekiller, şimdiki imlâımızda ayırt edilememekle beraber, söylenişte devam etmektedir.

Bu inceltme rolünde, kalın hecelerde olmakla beraber, «ك ل» yabancı konsonları da görülüyor:

ك k' : em. lâk. i, ini, ine, im, ten, vs.

ل l : rol. ü, ün, ünü, ce; ik. mağ. i, ini, den, vs.

Bu konsonlardan iki tanesi veya (ك ل ط ض ص) dan biri bulunursa, gerek sığınık esre ve ötrüden, gerek bunlardan birini havi hecelerden sonra gelen türkçe ekler kalın (art sınıftan) olur:

صبر şabr = sab (i) r, sabır. lı, vs.

قصد kâsd (=t) = kast. t, kast. lar, vs.

ع > h tekâmülüne ait misallere de raslanıyor: طمكار tamaḥkār. Muk. Karaman lehçesinde اعتبار yerine ihtibar (rec., II, 30).

95. — Arapça yarı-vokal v (wav) sesi, Fransızca ouate «kıtık» kelimesindeki ou, ve İngilizcenin w si gibi değil, daima Türkçenin alelâde v si gibi söylenir.

Ml. : vekîl (wekîl, değil), اصیل * asîl zıddı.

96. *Tumturaklılar.* — Türkçe söyleyişte bu konsonlar, tumturaklı olmaktan sıyrılır, yani Arapçada olduğu gibi dil damağa kapaklanmaz (süreksizlik alelâde konsonlarda olduğu gibi sadece dilin uciyle temin edilir). Arapların eṭbāḫ harfleri dedikleri bu konsonlardır:

س* ş = adi s gibi söylenir: صدقات* şadāḳat;

ط* t = adi t [1]: طبب;

ظ* z = adi z: ظاہر.

ض z'nin iki türlü söylenişi vardır:

1° (Çok kere) adi z dir:

ضابط* z zābiṭ, izāfet;

2° (Daha nadir olarak) adi d dir:

قاضي* kadı

دناد* dād;

(دندل) ضرب* darb-ı mesel.

97. Arapçada, İngilizcenin "thing," kelimesindeki* yumşak "th," ve "the," kelimesindeki sert th gibi söylenen ث s, z suretindeki dışarısı harfleri, Türkçede s, z konsonları değerini alır, dil dişler ardından geçer:

باحت* bahış;

مذكور* mezkūr.

98. — Yukarıki mülâhazalardan anlaşıldığı üzere, Osmanlı Türkçesinde kabul edilen Arap harfli alfabede (ظ، ض، ز، ذ) dan ibaret dört konson

[1] Bununla beraber, şuna dikkat edilmeli ki, konsondaki tumturak bazan kayır: طبب. J.D.

Bunlardan sonra ineltici l varsa, bu cins konsonlara rağmen sığınık esre ve ötrüler de, kendinden sonra gelen Türkçe eklerde yine incelenir:

ظلم = zulm = zul.(ü)m: zulm. ünüz, zul(ü)m. den, ler,

صلح = sulh = sulh. ü-ün;

ظلم = tal' = tal'i. in.

Bunların arasında Türkçeleşip çukur l' ile söylenenler vardır ki, bu kaidenin dışındadır:

ذلم = dil' = dil' ı, dil'(ı)'lar, vs. A.U.E.

z gibi, (س، ص، ث) tan ibaret uç konson s gibi, (ط، ت) dan ibaret iki harf t gibi söylenir.

Farsça kelimelerin söylenişine dair mülâhazalar.

99. Türkçe ile farsçanın fonetik sistemleri birbirine türkçe ile arapçanıniki kadar benzemezlik göstermediği için, türkçede farsça kelimelerin söylenişi ehemmiyetli mülâhazalara yol açmaz.

Bununla beraber Farsın k,ğ boğazlıları, türkçede daima damaklaşmıştır:

کاکل** k'āk'ül veya کاکول k'āk'ül, mogolca asıldan;

گاه** g'āh.

Bunun neticesi olarak, bu boğazlılardan sonra gelen o vokali, türkçede bazan ö söylenir:

گونه** g'ōne (g'ūne), Türk söylenişinde g'ōne?

Başlama g (veya ğ) konsonu, çok kere boğuklaştırılır:

گوشه** k'ūşe Türkçe de k'öşe;

گنجه** gonce türkçede konçe? vs. (muk. § 93 sonunda, ve 82).

BAHİS IV.

BAZI ARAPÇA KELİMELERİN İMLÂSINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.

100. Türkçeye giren her arapça kelimenin aslındaki imlâ ile kalması esasından, türkçe nadir olarak ayrılır.

Bu yolda müşahede edilebilen birkaç müstesna çok defa, bazı kelimelerin ıstikakı unutulmuş öz türkçe lûgattir diye sayılmış olmalarındandır.

Ml. : قرمزی kırmızı, قرمزی yani قرمز* kırmız'a mensup (renk);

صوفرا veya صوفره , سفره* süfre (muk. § 88);

ماشرابه maşrapa, مشربه* mişrebe (içmek aleti).

İşaret ettiğimiz bu müstesnalardan başka, arapça kelimelerin imlâsı bazan ferî noktalarda değiştirilir. Aşağıda bunların başlıcalarını sayıyoruz.

101. Uzun a (=ā) suretinde söylenen kısaltık (makṣūr) elif ی -' yerine, çok defa i yazılır.

Ml. : مانن* ma'nū yerine مانا .

102. *Nunlama* (نون تنوين), Kur'anı bir ibaresinde geçmedikçe (halk arapçasında olduğu gibi) yazıda kaldırılır :

قلب *kaḷbūn* yerine *kaḷb*.

-, ile sonlanan isimler, mücerret (salt) halinde bu *tenvîn* yerine *ى* ile yazılır.

Ml. : آت *ātin* yerine آت *ātī* ;

ماض *māzīn* yerine ماض *māzī*.

103. Bununla beraber birçok zarf (adverbe) tabirlerinde bu *tenvîn*, dolaysız (direct) halde, olduğu gibi kalır.

Ml. : لعل *fi'l'elā* ;

نظراً *naẓarān* ;

موقفاً *(bazan موقفاً) muvakkafān* ;

نسبة *nisbetān*.

Böyle bazı kelimelerin imlâsında (meselâ, 'اول *evvelān* yerine, vokal - işaret olan -' i ihmal ederek اول *gibi*) sadece bir *elif* yazmakla iktifa edilmek neticesi olarak, öyle okuyuş hataları meydana gelmiştir ki, bunlar gitgide kullanışta doğru sayılmıştır. Bunun içindir ki *evvelden* yerine doğru sayılarak bu gün *evvelâ* deniliyor. Muk. *dāyımā* ve *ekseriyā* (s. 260), ve aşağıdaki zarflar :

مثلاً *meseḷā* ; (A.U.E.) :

اصلاً *asl'ā* ;

تطناً *kat'ā* ;

حالا *hāḷā* ;

فرضاً *farazā* ;

عجبا *acabā* ;

مقدماً *mukaddemā* ;

غالباً *gālibā* ;

واقفاً *vāki'ā* (veya *vāḷaa*) ;

معضاً *maḥzā* ;

مطلقاً *muḷ'akā*.

Bazan arapça imlâsında *elif* le sonlanmış kelimeler de *elif* le yazılır :

مورثاً *şūretā*, مورثة *şūretān* yerine ;

عادياً *'ādetā*, عادة *'ādetān* yerine.

Tenvîn'in dolaylı (indirect) halde yazıda kalması, hemen de müstesna bir şeydir :
بحق *biḥakkān*

Tenvîn yazıda kaldığı zaman, boğazlı seslerle komşu iken bile ön vokallerden biriyle (*en, in, ün*) suretlerinde söylenir.

104. Arapça kelimelerin *teşdîd* (şeddeleme, katmerleme, redoublement) i, türkçe söylenişte, esas itibariyle kalmıştır :

Bununla beraber halk diline geçmiş *حامل* * *ḥammāl* yerine *hamal* gibi kelimelerde, ve epey miktarda yeniimseme (néologismes) teşkil etmeye yarayan aslı *حَمِي* *ḥimī*, *حَمِي* *ḥimī*

= ^ايَّتْ *iyet* ile türetilmiş kelimelerde *iy*, *iyet* suretlerinde umumiyetle teğditsiz olarak, meselâ ^امَسْئُولِيَّةٌ *me'üliyyet* yerine *mes'üliyet* gibi kullanılır (muk. 108).

105. Yazıda *hemze* [1] kelime başlarında hiçbir zaman kullanılmaz. (Bununla beraber muk. aşağıdaki ihtar.) Bu gibi hallerde araplar da bunu umumiyetle kaldırır [2]. Bu harfin söylenişi için, bak. § 79.

Sonlama *hemze*, bilhassa uzunlama bir harf (med harfi) ten sonra olduğu zaman umumiyetle kaldırılır.

- **ML.:** ^اعِلْمًا *'ulemā* yerine *ülemā*;
Bir de muk. ^اشَيْءٌ *şey* yerine *şey*.
Kelime içlerinde *hemze* daima yazılır.

Bununla beraber, kendinden evvel bir uzunlama (prolongation) elif bulunduğu zaman ayırtmaç (diacritique) bir *y* (۱) kürsüsü üzerinde yazıldığı vaziyetlerde, bu, Türk söylenişinde kaldırılıp, yerine bir yarı-vokal *y* getirilir (muk. § 116, ihtar). Bu tarz riayatkâr olanlarca asla sıhhatli sayılmamakla beraber, kullanışta bu cevaz (licence) sıhhatleştirilmiştir.

ML.: ^اجَزَائِرٌ *cezāir* yerine *cezūyir*.

İHTAR. — Bazı yenimsek (novateurs) kimseler şimdi *hemze* yi *türkçe* kelimelerin başlarında (elif i kürsüsü yerine koyarak) *e* vokalini işaret için kullanıyorlar.

^ااُت *euf*.

Bu yazılış, kelimenin okunuşta ^ااُت *ot* kelimesiyle iltibasını ortadan kaldırır. Türkçede (ön sınıftan) *ö*, *ü* vokallerini kaydetmek için de aynı işaret yazıda kullanılır; o zaman *hemze y* (۱) kürsüsü üzerinde olarak, ardınca *v* gelir.

^ااُت *öl-mek*; ^ااُت *öc*.

Böylece art sınıftan olan *o*, *u* vokalleriyle muhtemel bir iltibasın önüne geçilmiş olur.

Bu imlâ sisteminde nida kelimesi *e/*, ^ااُت suretinde yazılır.

Evvelki bir vokalle koşa (hiatus) teşkil eden (ön veya art sınıftan) bir vokal olduğu zaman da bazan aynı yazılış kullanılır:

^ااُت *souk*, ^ااُت *soğuk* yerine;
^ااُت *Noël*.

Bir de muk. § 250 ve 1135.

[1] nin ^ااُت şekli. A.U.E.

[2] Kürsüsü olan *elif* i bırakırlar. A.U.E.